

quid ad fallendum, perdendumque Achab meditaretur, Satana exponente, iussoque cito egredi, atque quod proposuerat perficere. Itaque nihil obest, quominus horti voluptatis a Mose data descriptio vere historica sit, tamen Dei in horto illo deambulatione spirituale dumtaxat patiatur interpretationem.

Tertium soluit S. Thomas (9) his verbis: «lignum vitae est quaedam materialis arbor sic dicta, quia virtutem habebat conseruandi vitam, sicut supra dictum est (10). Et tamen aliquid spirituale significabat; sicut et petra in deserto fuit aliquid materiale, et tamen significauit Christum. Similiter etiam lignum scientiae boni et mali materialis arbor fuit, sic nominata propter euentum futurum, quia post eius esum homo per experimentum poenae didicit, quid interesset inter obedientiae bonum, et inobedientiae malum, et tamen spiritualiter potuit liberum arbitrium significare, vt quidam dicunt. Responsionem istam desumpsit S. Thomas ex certissima, rectissimaque Augustini, quae et Catholicae Ecclesiae est, regula in libris de Ciuitate Dei expressa (11): «quae commode, inquit, dici possunt de intelligendo spiritualiter paradiso, nullo prohibente, dicantur, dum tamen et illius historiae fidelissima veritas rerum gestarum narratione commendata credatur. «Iuxta quam regulam prosequitur: «nempe itaque prohibet paradiso intelligere vitam Beatorum, quatuor eius flumina quatuor virtutes, prudentiam, fortitudinem, temperantiam atque iustitiam, ligna eius omnes vitales disciplinas, lignorum fructus mores piorum, lignum vitae ipsam bonorum omnium matrem sapientiam, lignum scientiae boni et mali transgressi mandati experimentum. Possunt haec etiam in Ecclesia intelligi, vt ea melius accipiamus tamquam prophetica indicia praecidentia futurorum, paradiso scilicet, Ecclesiam ipsam, sicut legitur Cant. iii. quatuor flumina Paradisi quatuor Euangelia, ligna fructifera Sanctos, fructus autem eorum bona opera, lignum vitae Sanctum Sanctorum, virtute Christum, lignum scientiae boni et mali proprium voluntatis arbitrium. « Haec Augustinus.

In vltimo soluendo non est cur immoremur. Quod enim superiori capite dicebamus, diuinae nempe Prouidentiae deputandum esse, Paradisum vsque in hodiernum diem ignotum omnibus esse, et

(9) Prima Parte, quaeest. cii. art. 1.
ad 4.

(10) Prima Parte, quaeest. xcviij.

art. 4.

(11) Lib. xliij. cap. 21.

pro Geographis quibuscumque, vel oculatissimis dictum volumus.

Verum quam praepostere hinc Origenes concludit, non alterius naturae Paradisum hunc fuisse, quam illum de quo Lucas et Paulus loquuntur! Ergo Agar et Sara numquam vere extiterunt, nec vere nupserunt Abrahae, quoniam Paullus idem ad Galatas scribens cap. iv. has duas foeminas, duo fuisse testamenta ait, vetus et nouum, Synagogam et Ecclesiam; Ergo Sina quoque, et Sion materiales non fuere montes; neque Isaac et Ismael ab Abrahamo reipsa geniti; quoniam Apostolus itidem scribit, haec esse per allegoriam dicta, et duo testamenta esse? Concludat hoc pacto oportet contra ipsam rerum gestarum veritatem. Sed piget iam in hoc commento Origeniano refellendo diutius immorari.

CAPVT XIII.

Agitur de mandato primo homini a Deoposito. Transgressionis causa et peccatum declarantur.

Mandatum primo homini latum de non comedendo fructu designatae arboris aequissimum fuit.

Vero ac naturali serpente vt instrumento vsus Diabolus fuit, vt mulierem adloqueretur, primum peccatum suadens.

Fuere in protoparentum culpa deformitates plurimae: prima tamen ceterarumque radix superbia.

Ac harum propositionum prima non aliam probationem desiderare posse videtur, quam nudam rei gestae, eisdem quibus a Mose descripta est verbis, narrationem. Quandoquidem Deus iustus est, qui legem tulit, mandatumque de fructu non comedendo posuit. Sed varias Patres adsignant causas, quibus praeepti lati aequitas plenius dignoscatur. Presse eas adtingere haud erit inofficiosum. Theophilus Antiochenus (1) causam his verbis adfert: «nihil enim in vltimo illo fructu fuisse refert praeter cognitionem. Esse vero cogni-

»tio-

(1) In ii. ad Antolycum.

tionem bonam quam ea, uti par est, vitur aliquis. Porro per id tempus Adamum adhuc infanrem fuisse, et idcirco ad illam cognitionem capiendam minus idoneum. Nam et paruulus, cum primum natus est, nondum pane vesci potest; sed prius lacte alitur; deinde progressu aetatis ad solidiorem cibum peruenit. Huiusmodi ergo quiddam Adamo contigisset. Non abhorret ab hac sententia Procopius (2), Numesius (3), et Ioannes Damascenus (4). Quae tamen sentiendi ratio minus fortasse aliis probatur. Verosimilius quidam opinantur, meriti, ac virtutis a Deo primis parentibus suppeditatam hoc mandato fuisse materiam, obedientiae potissimum. Tertullianus autem legem datam adserit, ut probe iusteque homo viueret, dum ait (5): »igitur viuere quidem ille ipse praestiterat factum in animam viuam: recte vero viuere demandarat admonito in legis obsequium.« Cui et Didymus Alexandrinus (6), et Gregorius Naziancenus adsentiantur (7).

At Cyrillus Alexandrinus docet, non alium tradendae legis fuisse scopum, quam ut se alteri obnoxium homo agnosceret (8). Quod Basilius Seleuciensis sic acute edisserit (9): »ut cum prohibentem intellis, largitorem vna noueris; atque vnus abstractio, eius tibi recordationem suggerat, a quo omnia.« Verum Augustinus solius abedientiae gratia mandatum illud Adamo datum sexcentis in locis tradit (10). Nusquam tamen expressius quam in Psalmos scribens (11). Ait enim: »bona est arbor, nolo tangas. Quare? Quia domus minus sum, et seruus es. Haec tota causa est. Si parua est, de dignaris esse seruus. Quid autem tibi expedit, nisi esse sub domino? Quomodo eris sub dominio nisi fueris sub praecepto?«

Haec de causa praecepti nos docent Patres, ex quibus hoc argumentum exurgit. Quaecunque tandem ea sit, ex his quae adductae sunt a Patribus, mandati istius causa, iuri acquiritis congruit illa vel maxime: congruat ergo et praeceptum causae subnixum opus est.

Nec est quod reponat aliquis; cur scilicet, Deus legem eiusmodi Adamo tulerit, quam eum minime seruaturum sciebat, seu quod

idem

(2) Comment. in hunc locum.

(3) Cap. 1.

(4) Lib. II. cap. 11.

(5) Lib. II. contr. Marc. cap. 8.

(6) In lib. contr. Maaiich.

(7) Orat. xxxviii.

(8) Lib. I. de adorac. in Spirit.

(9) Orat. II. de Adamo.

(10) Potissimum lib. viii. de Gen. II.

de peccat. merit. cet.

(11) In Psalm. LXX.

idem est, ut Manichaei proponebant, et cur Deus hominem fecit, quem peccatorem sciebat? Nam ut Augustinus responderet: »quia et de peccante multa bona facere poterat, ordinans eum secundum moderamen iustitiae, et quia nihil oberat Deo peccatum eius, et siue non peccaret, mors nulla esset, siue quia peccauit, alii mortales de peccato suo corriguntur. Nihil enim sic reuocat homines a peccato, quemadmodum imminens mortis cogitatio.« Ita in libris supra Genesim (12).

Neque verum tenet, quod alii opponunt, videlicet, esse legem nimium rigidam adeo minimae transgressioni poenam innumerabilium calamitatum addicere. Culpa siquidem protoparentum, non leuis illa quidem, et minima, sed grauissima fuit, potissimum ob tria haec: quia facillimum erat in illa naturae integritate, et maxima ciborum copia ab arbore vna ob Dei praeceptum abstinere. Quia explicari satis nequit quantum malum sit non obedire summae potestatis imperio, ubi praecipue maxima poena inobedientiae proponitur, ac res imperata facilis nimium est. Quia tandem in lege illa primordiali a Deo lata posterioris legis praecepta omnia continebantur. Priores causas adsignat Augustinus (13); postremam Tertullianus (14).

Secundam vero adsertionem, quae Diabolum primi peccati auctorem, suasorem, incentoremque dicit, principio suadent, et efficacissime quidem, quae de ipso Diabolo Christus ait Ioann. viii: *ille, inquit, homicida erat ab initio . . . mendax est, et pater eius, nempe mendacii.* Qui enim diabolum ab initio homicidam, mendacemque intelligere possumus, nisi quia in ipso mundi exordio protoparentes mendacio suo fefellit, totumque humanum genus sua fraude in mortem induxit? Deinde probant id ipsum illa Apocalypsis verba cap. xii. adducta: »et proiectus est draco ille magnus, serpens antiquus, qui vocatur diabolus et Satanas, qui seducit vniuersum orbem.« Unde enim dictus ille serpens antiquus qui orbem vniuersum seducit, nisi quod serpente, ceu instrumento vsus est, ut primam mulierem deciperet, fraudemque luctuosissimam vniuerso humano generi faceret? Quapropter et Sapientiae libri auctor cap. II de illo iam pridem dixerat, *inuidia diaboli mors intravit in orbem*

(12) Contr. Manich. cap. 28.

(13) De Gen. ad lit. cap. 13. et 11.

de peccat. merit. cap. 31. Item

de Ciuit. Dei xiv. cap. 15.

(14) In lib. adu. Iudaeos cap. 2.

bem terrarum. Scripturis igitur adtestantibus diabolus in serpente delituit.

Quoniam vero ii, quibus haec veritas demonstranda est, non omnes forte Scripturarum auctoritati, noui potissimum foederis acquiescent, ratione insuper coarguendi sunt. Fateantur etenim ipsi oportet, animal ratione carens mulierem adloqui, cum ea disserere, eandemque ad transgressionem inducere non potuisse. Quid ergo inde? » Loquutus est serpens mulieri (scribit Augustinus) (15) sicut asina, in qua sedebat Balaam, loquuta est homini, nisi quod illud » fuit opus diabolicum, hoc Angelicum: unde serpens non est interrogatus, cur hoc fecerit, quia non in sua natura ipse hoc fecerat, sed diabolus in illo, qui iam ex peccato suo igni destinatus fuerat sempiterno. « Et ante haec eodem lib. (16). » Non itaque » serpens verborum sonum intelligebat, qui ex illo fiebant ad mulierem. Neque enim conuersa credenda est anima eius in naturam rationalem: quandoquidem nec ipsi homines, quorum rationalis natura est, cum doemon in eis loquitur passione, cui exorcista » requiritur, sciunt quid loquantur. «

Qui insuper prophanae et Ecclesasticae historiae non omnino rudes sunt, probe norunt, quo tempore idololatria vigebat, Demones vel per animalia, vel per arbores, vel per simulacra oculis fraudulentis miseris sui cultores fefelisse, et in errore firmasse. Ergo ratione historiis comprobata euincitur, diabolum serpente vsu mulierem decepisse.

At probant haec eadem argumenta, fuisse serpentem illum verum ac naturalem, vt cuique obuium est. Quo tandem vera ex integro proposito euadit, vel hoc vno argumento ex adductis confiato: serpens ordinatam, quam ad Euam habuit, loquutionem intelligere non poterat, quum solius rationalis naturae hoc proprium sit: ergo colloquium illud naturaliter serpens non potuit habere, quum iis solum expeditum, ordinatumque loquendi vsu natura tribuerit, quibus et naturalem tribuit sententiae verborum intelligentiam: at serpens vere dicitur ad mulierem loquutus: instrumentum igitur mali daemones ille fuit, eius natura imaturata, quo et ad mulierem verba dixit, eamque seduxit, vt legem transgrederetur.

Fuisse insuper in transgressione ista deformitates bene multas, earumque omnium radicem fuisse superbiam tertia propositio firmat.

Et

(15) Lib. xi. de Gen. ad litt. cap. 28. (16) Cap. xviii.

Et primum quidem Patres affirmant, subscribuntque Theologi: nec dubitabit vllus, qui mosaicam narrationem diligenter expendit. Itaque, vt ex ea colligitur, male principio Eua prauis serpentis suasionibus adhibuit fidem, interdixisse scilicet, eis Deum ligni esum ne ad diuinam similitudinem peruenirent, *tamquam hoc tantum bonum*, (ait Augustinus) *creaturae suae creator inuiderit*: secundo escam appetiuit intemperanter: tertio morigeram se Deo praebere noluit, cuius interdicto posthabito, fructum vetitum carpsit, et comedit: quarto virum in criminis sui communionem induxit: demum a Deo obiurgata tantum abfuit ab agnoscendo, confitendoque crimine admissio, vt potius illud serpenti auctori, ac suasori adtribuerit: quare a Theologis *infidelitatis, inobedientiae, gulae, scandali ac pertinaciae* rea Eua defenditur. Adam autem ab ipsa his omnibus sceleribus inquinatus, peccauit insuper inordinato, nimioque in vxorem amore, quam ne tristitia afficeret, diuinam et ipse iussionem desepit: eo muliere ipsa iniquior, quo in dignoscendis diaboli seductoris fallacis sapientior, et ad easdem repellendas fortior.

Haec quidem Theologis omnibus constituta, fixaque sunt: incertum tamen controuersumque, quodnam Adamus atque Euae primum peccatum fuerit, ceterorumque velut radix et origo. Opinantur Scoti Discipuli, primum mulieris peccatum in superbia positum fuisse: non ita Adae, sed inordinato mulieris amore hunc peccasse adsecurant, hocque primum illius peccatum fuisse. Nos vero Sanctissimorum DD. Augustini, et Thomae vestigia prementes dicimus, vtrumque, et hominem scilicet, et mulierem animi elatione peccasse. Et hanc quidem sententiam demonstrare Scripturis contendimus. Etenim Proverb. xvi. legimus: *contritionem praecedit superbia: et ante ruinam exaltatur spiritus.* Et Eccl. x: *initium superbiae hominis apostatare a Deo: quoniam ab eo, qui fecit illum, recessit cor eius, quoniam initium omnis peccati est superbia.*

Augustinus autem sic ratiocinatur (17): » in occulto . . . mali esse coeperunt, vt in apertam inobedientiam laberentur. Non enim » ad malum opus perueniretur, nisi praecessisset mala voluntas: porro » malae voluntatis initium quid potuit esse nisi superbia? *Initium enim omnis peccati superbia est.* Quid est autem superbia » nisi peruersae cupiditatis appetitus? « Itaque ex Augustini verbis

Tom. II.

Dd

sic

(17) Lib. xiv. de Ciuit. Dei cap. 15.

sic transgressio, et casus accidere. Serpens primo mulierem interrogavit; deinde longe ab ea timorem semouit; posthac ligni esum suggestit, et diuinitatem summamque scientiam promissit: tunc mulier Dei similitudinem appetere, mentisque elatione coepit superbire, a bono incommutabili exinde auerti, in poenam praesumptionis decipi, suadenti fidem praebere, vitium fructum comedere, marito etiam exhibere. Adam praeterea ab Eua certior factus diabolicae suggestionis, appetit et ipse diuinitatem, et sapientiam inordinate, nolensque mulierem contristare, quamuis forte Satanae promissis non fideret, fructum ab Eua exhibitum comedit, deceptus magis vxoris benevolentia, quam serpentis fraude, et machinamentis. Nec tamen hinc subinferre licet, primum Adami peccatum amore in Eua inordinato, fuisse constitutum. Etenim vt loquitur Augustinus (18):

» si voluntas in amore superioris immutabilis boni, a quo illustratur vt videret, et accendebatur vt amaret, stabilis permaneret, non inde ad sibi placendum auerteretur, et ex hoc tenebresceret, et frigesceret, vt vel illa verum crederet dixisse serpentem, vel ille Dei mandato vxoris praeponeret voluntatem, putaretque, se venialiter transgressorem esse praepcepti, si vitae suae sociam non desereret etiam in societate peccati.«

Augustino consonat S. Thomas (19) vbi ait: » sed contra est, quod dicitur Eccle. x: *initium omnis peccati superbia*: sed peccatum primi hominis est initium omnis peccati, secundum illud Rom. v: *per vnum hominem peccatum in hunc mundum intravit*: ergo primum peccatum hominis fuit superbia.« Deinde sic argumentatur ad id amplius roborandum. » Ad vnum peccatum multi motus concurrere possunt; inter quos ille habet rationem primi peccati, in quo primo inordinatio inuenitur. Manifestum est autem, quod primo inuenitur inordinatio in motu interiori animae, quam in actu exteriori corporis: quia vt Augustinus dicit in 1. de Ciuitate Dei: *non amittitur corporis sanctitas, manente animae sanctitate*. Inter motus autem interiores prius mouetur appetitus in finem, quam in id quod quaeritur propter finem: et ideo ibi fuit primum peccatum hominis, vbi potuit esse primus appetitus inordinati finis. Sic autem homo erat in statu innocentiae institutus vt nulla esset rebellio carnis ad spiritum. Vnde non potuit esse prima inordinatio appetitus humani ex hoc quod appetierit aliquid

» sen-

(18) Vbi supra.

(19) Secunda Secundae, quaest. CLXIII. art. 1.

» sensible bonum, in quod carnis concupiscentia tendit praeter ordinem rationis. Relinquitur igitur quod prima inordinatio appetitus humani fuit ex hoc quod aliquid bonum spirituale inordinate appetiit. Non autem inordinate appetiisset, appetendo id secundum suam mensuram ex diuina regula praestitutam. Vnde relinquitur quod primum peccatum hominis fuit in hoc quod appetiit quoddam spirituale bonum supra suam mensuram, quod pertinet ad superbiam. Vnde manifestum est, quod primum peccatum primi hominis fuit superbia.« Haec S. Thomas; quae sane adeo solida sunt vt consensum extorqueant.

Arqui sunt nonnulla, quae hanc S. Thomae rationem, reliqua etiam quibus haec fuit subnixta adsertio, infringere videntur. Nam Patrum nonnulli docent, Eua nimis sibi de suis perfectionibus placuisse, seque intemperanter amasse. Similiter Adamus ipse nimio vxoris suae amore se peccasse, haud obscure declarauit verbis illis Genesios III: *mulier, aiens, quam dedisti mihi sociam, dedit mihi de ligno, et comedi*. Idem et confirmasse videtur Deus in Adamum sententiam ferens, dicensque: *quia audisti vocem vxoris tuae et comedisti*, cet. Nec hoc contradicit Augustinus, imo testatur scribens, Adamum foeminae sociali necessitudine paruisse, et amabili quadam benevolentia noluisse Eua contristare. Deinde: Apostolus primum hominis peccatum, quod in omnes posteros transit, aperte aliud a superbia dicit, dum ad Rom. v. scribit: *per inobedientiam vnus hominis peccatores constituti sunt multi*: quae autem inobedientiae cum superbia connexio? Rursum: Adamum suadente diabolo peccasse exploratum est: at exploratum similiter, diaboli suasionem non fuisse aliam, quam boni malique scientiam promittere, dicendo: *eritis sicut dii, scientes bonum et malum*: nimio ergo scientiae huius amore captus homo peccauit, proindeque curiositate, non superbia. Tandem nec desunt ex Patribus aliqui, de primo protoparentum peccato secus sentientes. Ambrosius siquidem in Lucam scribens (20): peccatum illud gulac dicit. Nam inquit: *eo ordine diabolus Christum tentauit, quo primum hominem deuicit*. Quare quum diabolus cibi appetitu Christum primo adorsus sit, eodem Adamum primo deuicisse consequitur. Augustinus autem primam hominis culpam, infidelitatem potius, quam superbiam falsae significat vbi (21) verba Apostoli I. ad Timoth. II. interpretans ait: » hanc seductionem

Dd 2

» ad-

(20) In cap. IV. Lucae.

(21) Lib. XI. in Gen. cap. 41.

adpellauit proprie Apostolus, per quam id, quod suadebatur, quum falsum esset, verum esse putatum est, scilicet, quod Deus ligauit ideo tangere prohibuerit, quod sciebat, eos, si tetigissent, velut Deos futuros, tamquam eis diuinitatem inuideret, qui eos homines fecerat. Ergo non ita probata censenda opinio illa de primo peccato parentum est, vt in oppositam partem declinare nefas sit.

Quid tamen argumentis huiusmodi roboris insit, facili negotio dignoscetur. Ac primum quidem illico euanescit, si consulto in culpa primorum parentum distinguantur ipsamet, quae et in omni peccato reperiuntur, adhaesio nempe inordinata ad bonum creatum et mutabile, et auersio a bono immutabili et increato; quarum vna alteram consequitur, nec est vna ab alia separabilis. Itaque amauit re ipsa Eua, amauit Adamus propriam excellentiam; suae cuique perfectiones placuerunt. At fuisset hic eorum actus vere innocens, ac culpae omnis expertus, nisi praeter diuinæ regulæ mensuram propriam illi excellentiam adpetiuisset: hinc insigniter decipiuntur, errantque, qui amorem excellentiae propriae, ac diuinæ regulæ contemptum pro diuersis peccatis habent; quum eorum prior non aliunde quam e posteriori habeat vt vitiosus sit, atque ad superbiam vere pertineat.

Secundi quoque expedita est solutio, dummodo interior animi elatio ab exteriori inobedientia, seu vetiti fructus esu scite separatur; exterior enim actus interiorem sequitur, ab eoque fluit, vt a causa effectus. Nimius itaque vxoris amor absdubio in exteriorem peccati actum, seu in ligni vetiti esum Adamum impulit; tamen nimium amorem hunc animi interior elatio, seu propriae excellentiae appetitio praefuit, qua ad indulgendum amoris vxoris ductus est, quaedam et ipse experiendi cupiditate permotus. Egrege Augustinus scribens (21): «si voluntas in amore superioris immutabilis boni . . . stabilis permaneret, non inde ad sibi placendum auerteretur . . . vt vel illa, Eua scilicet, verum crederet dixisse serpentem, vel iste, nempe Adam, Dei mandato vxoris praeponebat voluntatem.» Causam ergo cur et Eua serpentem vera dixisse crediderit, et Adam Dei mandato mulieris praeposuerit voluntatem, auersionem a superiori immutabili bono fuisse, Augustinus docet. Quae vero et auersionis istius causa vt sibi inordinate placeret vterque? Propriae excellentiae praeter diuinæ regulæ mensuram appetitio, qua Deo, po-

(21) Lib. 17. de Gen. ad lit. cap. 24.

sitoque ab eo ordini subiici noluerunt, quod proprium superbiae est. Et hanc nos verbis Adami sese purgantis, et Dei eundem coarguentis intelligentiam damus. Inordinato ille vxoris amore pertractat ad diuinum violandum praecipuum: sed amorem istum, ipsamque prauaricationem tumor interior antecurrit, quo mens eius, mulieris auditis verbis inflata est.

Terrimum diluit S. Thomas (22) sic Apostoli verba interpretando: «sed videtur esse dubium, quod dicitur, quod per inobedientiam vnus peccatores constituti sunt multi, id est, omnes, qui ab eo nascuntur secundum rationem seminalem: primum enim eius peccatum videtur fuisse superbia magis, quam inobedientia secundum illud Eccle. x. *Initium omnis peccati superbia.* Sed dicendum est, quod sicut ibidem dicitur, initium superbiae facit homines apostatare a Deo, quia scilicet prima pars superbiae consistit in hoc, quod homo non vult subiici diuinis praecipis, quod ad inobedientiam pertinet: vnde primum hominis peccatum videtur fuisse inobedientia, non secundum actum exteriorem, sed secundum interiorum motum superbiae, quo voluit diuino praecipio contraire. Vnde eius inobedientiam Dominus arguit Gen. 3: *quia audisti vocem vxoris tuae, et comedisti de ligno quod praeeperam tibi me comederes.* cct.

Id ipsum luculentius declarat in Summa (23), vbi ait: «quod homo non obedierit diuino praecipio, non fuit propter se ab eo volitum: quia hoc non posset contingere, nisi praesupposita inordinatione voluntatis. Relinquitur ergo, quod voluerit propter aliud quid aliud. Primum autem quod inordinate voluit, fuit propria excellentia: et ideo inobedientia in eo causata fuit ex superbia: et hoc est quod Augustinus dicit ad Orosium (in Dial. lxx. qq. q. iv.) *Homo elatus superbia suasioni serpentis obediens, praecipua Dei contempsit.*»

Ab vltimo facillimum foret nos expedire, ea inculcando quae initio capitis praemonebamus, nempe, in hoc protoparentum peccato, cum aliis plurimis, fuisse et deformitates gulae, ac infidelitatis. Quod laudati Patres adstruere iure potuerunt. Placet nihilominus S. Thomae audire testimonium, quo locum a gula potissimum in crimine illo habitum declarat (24). Refert primo ea Genesio verba, nem-

(22) Lect. 111. in cap. 5. Epist. ad Rom.

art. 1. ad 1.

(23) Secunda Secundae, quaest. cxxiii.

(24) Ibidem ad 2.

nempe: *vidit mulier quod lignum esset bonum ad vescendum*, cet. additque: »non tamen ipsa bonitas et pulchritudo cibi fuit primum motiuum ad peccandum, sed potius suasio serpentis, qui dixit: *aperientur oculi vestri et eritis sicut Dii*, quod appetendo, superbiam mulier incurrit. Et ideo peccatum gulae deriuatum est ex peccato superbiae. « Faciunt quoque haec S. Thomae verba pro peccato infidelitatis.

Quodnam vero peccatum hoc superbiae, quò se posterosque omnes primi parentes in exitium perduxerit? Communis Patrum sententia est, fallaci illos serpentis suasionem ludificatos diuinam similitudinem adpetiuisse; quod et ipse Dominus Adamo postea exprobrauit, ironice ad eum dicens: *ecce Adam quasi vnus ex nobis factus est*. Quam deinde similitudinem cum Deo appetierint, ex doctrina S. Thomae (25) resoluendum est. Duplicem S. Doctor assignat similitudinem esse, *omnimodae aequiparantiae vnã, imitationis alteram*. At prima harum, quum obtineri nulla ratione ab ipso potuerit, nisi primum hominem a mente plene alienum fingamus, nec fingere vilo pacto possumus, diuinam illum similitudinem appetiuisse quae perfectae aequalitatis dicitur. Ergo peccauit ille, quod similitudinem cum Deo habere praesumpserit, quae in imitatione sita est. Quid autem? Nonne homo Deum imitari sancte, et religiose potest, imo et tenetur? Fuisset profecto diuinæ imitationis amor ille sanctus, et ab omni prorsus culpa alienus, si ad diuinæ regulae mensuram fuisset exactus; fuit tamen e contrario vitiosus, et prauus quod in eo modus nullus habitus sit, neque vlla seruata mensura.

Insuper adnotat S. Thomas, triplex esse spirituale bonum, quod ex Deo homo in se ipso imitatione exprimere valet; videlicet *naturae, cognitionis*, atque *operationis*. Primi autem parentes bonum illud naturae immoderate appetere nequiquam potuerunt; nam illud ab ipsa creatione habebant, a Deo communicatum, quandoquidem *fecit Deus hominem ad imaginem et similitudinem suam*, vt legitur in Genesi. Reliquum igitur est, vt in cognitionis bono, vel etiam operationis appetendo peccarint. Etenim cognitionis bonum nondum actu homo adeptus erat, sed ita fuerat a Deo institutus, vt gratiae adiutorio illud sibi comparare posset. Quoniam ergo serpentis fallaci suasionem deceptus hoc expetiuit, quod est naturali virtute sibi determinare, quid sibi bonum esset, quidue similiter malum, vel so-

(25) Vbi supra a 2.

lo naturae lumine praenosse, quid sibi boni, aut mali euenturum; diuinam idcirco in vtroque similitudinem adfectauit. Praeterea; quum et in appetendo *operationis* bono modum excesserit; et in hoc peccauit, *secundario* saltim, vt loquitur D. Thomas; nam *principaliter* diabolus fuit, qui hoc modo peccauit. Verique enim sibi propriae beatitudinis auctor esse voluit, suisque viribus consequi felicitatem. Hinc tandem intelligimus, qua ratione Patrum nonnulli Adamo vitio tribuunt, quod diuinitatem rapere voluerit, Deoque aequiparari; eo scilicet, quod prepostere ille concupierit solo naturalis rationis lumine, et se, et inferiora omnia sibi subiecta regere, futura etiam suis viribus praenosceret, atque operatione sua naturali beatitudinem sibi comparare: quae omnia solius Dei propria iure optime aestimantur.

COROLLARIA.

Et haec quidem, quae de priorum parentum transgressione, et culpa diximus, hoc subinferre videntur, grauissime illos in Dei mandatum peccasse. Sed vocari in quaestionem iam iam illud consuevit, an nempe omnium grauissima illa culpa fuerit, omnium hactenus admissarum. Qua in re iudicium nostrum, vt et in ceteris quibuslibet, ad praeclaram S. Thomae doctrinam dirigimus. Atque illo docente (26), duplicem culpa grauitatem agnoscimus; aliam quae ex ipsa peccati specie, ceu, vt Schola loquitur, ex obiecto petitur, quae et principalior est, et peccato essentialior; alteramque ex adiunctis, siue personae, siue loci, temporis, cet. aliisque circumstantiis aestimanda. Quod si ad ipsam speciem peccati oculos vertamus, nullus absque rationis iniuria, primorum parentum peccatum omnium grauissimum adfirmabit. Nullus siquidem non percipit, inordinato illo parentum appetitu, quo Dei similitudinem appetiuere, aliud grauius esse posse.

Ceterum si de accidentali ea grauitate sermo instituat, quae a personarum, et status conditione exigitur, maxima profecto huius criminis grauitas adparet. Vt enim rectissime Augustinus aiebat (27): »magna fuit in peccando iniquitas, vbi tanta fuit non peccandi facilitas.« Itaque perfectissima eorum status conditio maximam illorum culpa grauitatem superaddidit. Vnde illud concluditur, pri-

(26) Secunda Secundae, quaest. CLXIII. art. 3. incorpore.

(27) Lib. xiv. de Ciuit. Dei cap. 15.

primorum nimirum parentum culpam aliqua ratione grauissimam fuisse, non tamen absolute.

Hanc autem grauissima omnium poenam consequuta est, mors videlicet, aerumnae, morbi, innumeraeque cuiusque generis mala, quae deinceps et ad posteros descendit. Faremur equidem. Sed magnitudo poenae, docet S. Thomas (28), quae consequuta est ad illud primum peccatum non correspondet ei secundum quantitatem propriae speciei, sed in quantum fuit primum: quia ex hoc interrupta est innocentia primi status, qua subtracta, deordinata est tota natura humana.

Quis vero protoparentum grauius et in hoc peccauerit, vir, an mulier, paucis, nec forte iniucunde, resoluiamus ex D. Thom. Vtriusque conditione spectata, indubium quin grauius a viro peccatum sit: nam erat ille multo muliere perfectior. Si autem ipsum peccati genus consideretur, aequale illorum peccatum fuit, quum vterque inordinato appetitu deliquerit. Quam ob rem aiebat Augustinus (29): *mulier excusauit peccatum suum impari sexu, sed pari fastu*. Quoniam vero superbia diuersa in membra partiri valet, si superbiae membrum designetur, quo peccauit vterque, grauius mulierem deliquisse decernimus. Primo quidem, quia maior fuit eius elatio, quam viri, utpote quae verum habuit, quod serpens suaserat, vetuisse scilicet Deum esum ligni; ne ad eius similitudinem peruenirent. Hinc, dum de ligno comedens, hanc similitudinem consequi voluit, eius superbia eo processit, ut eam vellet, Deo repugnante, obtinere. Contra Adamus, quod dixerat serpens, verum non credit, neque inuito Deo, Dei ipsius similitudinem consequi voluit, sed elatus est, ac peccauit, quod eandem suis viribus, praeter regulae diuinae modum, habere voluerit.

Secundo quoniam mulier non peccauit tantum, sed viro auctrix et dux fuit peccati; peccauit proinde et in Deum, cui iniuriam intulit, et in proximum, cui exitio fuit.

Tertio quia viri culpa, quadam ratione imminuta est, quod nempe consenserit, dicente Augustino (30): *amicabili quadam beneuolentia, qua plerumque fit, ut offendatur Deus, ne homo ex amico fiat inimicus, quod eum facere non debuisset diuinae sententiae iustus exitus declarauit.*

Paulo

(28) Vbi supra ad 2.

(29) Lib. II. de Gen. ad lit. cap. 35.

(30) Vbi supra cap. 24.

Paucula nihilominus huic doctrinae contrariantur. Sunt haec: ratum omnibus est, grauiorem eam culpam esse, quae scienter, quam sit quae per inscitiam admittitur: etiam ipse Christus ait Lucae XII: *ille seruus qui cognouit voluntatem Domini sui, et non fecit secundum voluntatem eius, vapulabit multis; qui autem non cognouit, et fecit digna plagis, vapulabit paucis.* Atqui Eua per ignorantiam, Adamus sciens volensque deliquit; scribit enim Apostolus I. ad Timoth. II: *Adam non est seductus: mulier autem seducta in praeuauaricatione fuit: grauior ergo Adami quam Euae culpa fuit.* Similiter: Adamus melius operari debebat, eo quod vir erat. Ita Augustinus ubi ait (31): *si caput est vir, melius debet viuere, et praecedere in omnibus bonis factis, maxime uxorem suam, ut imiteretur illa virum suum.* Tandem: peccauit Adamus in Spiritum Sanctum; diuinam enim misericordiam, quum peccasset, consequi cogitauit, quod praesumptioni tribuendum est: at peccata in Spiritum Sanctum ceteris quibuslibet grauiora sunt.

In his tamen nihil est, quod doctrinam mox traditam labefactare possit. Apostoli enim testimonium hoc sensu intelligendum est, ut mulieris seductionem, non quidem causam primi eius peccati fuisse adserat, sed consectorium: nam interiorum animi eius elationem consequuta est: ideoque ignorantia eiusmodi consequens prorsus fuit, minime antecedens (sic loqui amant); quae ex S. Thomae doctrina non excusat, sed agrauat peccatum, quatenus ignorando in maiorem elationem erecta est.

Quod autem Adamus, quoniam vir, perfectius debuerit Eua viuere, melius operari, illud tantum suadet, peccatum scilicet illius, grauius Euae peccato fuisse secundum quid, eius videlicet perfectione, et conditione inspecta; vxor tamen grauius illo peccauit absolute; quemadmodum declaratum est.

Qui vero Adamum peccasse in Spiritum Sanctum dicat, hic peccati in Spiritum Sanctum notionem minus perspectam habere videbitur: neque enim, ut S. Thomas docet (32), quicumque diuinam misericordiam cogitans peccat, praesumptionis, quae peccati in Spiritum Sanctum species est, reus erit continuo, sed diuinae misericordiae adeo confidit, ut diuinam contemnat iustitiam, eiusque timorem abiicit. An Adamus talis fuit? *Inexpertus*, ut loquitur

Tom. II.

Ec

Au-

(31) Ibidem.

(32) Secunda Secundae, quaeest. XIV. art. 2.

Augustinus (33), *credidit, illud peccatum esse veniale*, id est de *facili remisibile*, subiicit S. Thomas (34).

Magister vero Sententiarum ubi tradit (35): *Adamum minus peccasse, quia sub spe veniae peccauit*, quod ad praesumptionem pertinere videtur, sic, interprete S. Thoma (36), intelligendus est. »Peccare cum proposito perseverandi in peccato sub spe veniae ad »praesumptionem pertinet« (quae est peccatum in Spiritum Sanctum) »et hoc non diminuit, sed auget peccatum: peccare autem »sub spe veniae quandoque percipiendae cum proposito abstinendi »a peccato, et poenitendi de peccato, hoc non est praesumptionis: sed hoc peccatum diminuit, quia per hoc videtur habere voluntatem minus firmatam ad peccandum.« Num vero Adamus ad peccatum et veniae spem propositum in peccato persistendi adiecerit: proptereaque vere in Spiritum Sanctum peccauerit, expresse S. Thomas non dicit, constat tamen ex aliis ipsius testimoniis, aliud fuisse ei de Adami peccato iudicium: nam probat saepe saepius non fuisse peccatum omnium grauissimum, neque vsque ad diuinae iustitiae contentum processisse; quin et quodammodo fuisse immunitum, quod in ligni esum consenserit amicabilem quadam in vxorem beneuolentia.

CAPVT XIV.

Praeposteræ quorundam opinionationis aduersus propositionem secundam confutantur argumentorum solutione.

Mosaicam de doemonis tentatione, ac colloquio cum muliere narrationem serpentis ope, Poëtae praepriis fabulis conspurcarunt: Thaludistae deinde deliramentis. Pudet tamen eiusmodi referre, ac refutare. Philonem Iudaeum, et Origenem hic potissimum nominare debuimus, quorum opinionationis momenta expendere Scriptores solent. Hi deserta litterae veritate ad allegorias plerumque abeunt, torique in iis sunt; ita sane, vt serpentis nomine, aut appetitum sensitium interius percipientem, aut suggestionem diaboli nullo visibili corpore peractam designari existiment. Hoc ipso vitio Thomas de Vio Cardinalis Caietanus laborans, integram hanc primorum parentum tentationis seriem figuratam esse contendit; neque vero et

(33) II. sup. Gen. ad litt.

(34) Secunda Secundae quaest. CLXIII, art. 4. ad 3.

(35) I. Sentent. dist. 22.

(36) Secunda Secundae quaest. XXI, art. 2. ad 3.

naturali serpente diabolus vsus, ut Eua falleret, nec vera, quaeque per aurem possent excipi, cum Eua per serpentem miscuisset colloquia; sed serpentis nomine diabolus ipsum venire, et quas memorat Moses, adloquutiones interiores fuisse hostis insinuationes, eisdem plane similes quibus animos hominum occulte subire solet, vt perdat. Nonnulli quoque serpentis nomine significari tradunt linguam animalis a serpente diuersi. Rabbi autem Aben-Esra ait e contrario, in ea protoparentum tentatione, ac deceptione nullas fuisse diaboli partes, sed totas vero, naturalique serpenti adscribit, qui loquendi facultate, quam a natura habebat, abutens, praecipuus fuit tanti facinoris machinator et impulsor. Ophitae praeterea, quibus Marcionitae, ac Manichaei adsentiantur, serpentem illum spiritum quandam Deo meliorem fuisse inquiunt, cui insuper gratias referunt maximas, quod per ipsum hominibus cibus, per cibum visus, per visum mulieris cognitio, per hanc nuptiae, per nuptias vero innumerata bona accesserint mundo.

Verum dilucide omnia isthaec confutata sunt, et ipsa rei gestae simplici narratione, et aliis quoque, quae in secundae propositionis confirmationem adducebamus. Nam quod ad Ophitarum deliramenta spectat, quorum posset expressa confutatio desiderari, res etiam confecta est: etenim ipsa recitasse, pro eodem ac refutasse habetur. Nuptiae siquidem ante serpentis suggestionem institutae sunt, vnde et in innocentiae statu futuram generis humani agnoscimus propagationem. Nec vero credendum est, bonum spiritum auctorem mortis, et inobedientiae suasorem fuisse. Aperti sunt autem praeparatorum oculi post culpam ad intuendum quod nouum in eorum corpore acciderat. Augustinum horum omnium doctorem habemus, Marcionitas, ac Ophitas refellentem (1): »quomodo, inquit, ad se adducis animalibus terrestribus et volatilibus omnibus, Adam clausis oculis nomina posset imponere, quod nisi discernendo non fecerat, discernere autem nisi videndo non posset? Quomodo ipsa mulier ei demonstrata est, quando ait: *hoc nunc os ex ossibus meis, et caro de carne mea?* Postremo si vsque adeo quisquam fuerit contentiosus; vt haec eum dicat non cernendo, sed palpando potuisse cognoscere, quid dicturus est, quod ibi legitur mulier lignum, de quo fuerat cibus sumtura, prohibitum vidisse, quod esset speciosum oculis ad videndum? Erant itaque nudi, et non

Et 2

con-

(1) Lib. 1. de Nuptiis ad Val. Comit. cap. 5.

„confundebantur, non quia non videbant, sed quia nihil vnde confunderentur in membris senserant quae videbant.“

Superest itaque vnum, videlicet, momenta illa enervare, quibus historiae huius oppugnatores praecipui suas opiniones fulciri gloriantur. Et a serpente naturali Euam fuisse tentatam Rabbi Aben-Esra ex eo arguit, quod serpenti dixit Dominus vt haberet Gen. iii. *Super pectus tuum gradieris, et terram comedes cunctis diebus vitae tuae.* At Satanas nec graditur super ventre, nec vescitur pulvere: non ergo serpens erat Satanas, sed verum animal.

Verum hoc eodem argumento vtuntur alii, vt probent, serpentem illum non nisi Satanam fuisse. Aiunt enim: serpenti, qui Euam decepit datum illud in poenam est, vt ventre super terram gradiatur, sine pedibus: hoc naturali ac vero serpenti a natura est inditum, non poena: igitur serpens tentator mulieris verus non fuit.

Pergunt praeterea probare, verum non fuisse serpentem his argumentis: I: quoniam inuerisimile prorsus est cum reptili rationis experte Deum fuisse loquutum, quo modo cum homine loqueretur. II: quoniam serpens ille seductor in Gen. *callidus* vocatur, in versione lxx. Interpretum *plurimum prudens*: a Hieronymo *nequam*, et *versipellis*, atque in plurimis Latinis codicibus *sapientissimus*, vt Augustinus animaduertit (2). Haec vero in stupidum ac irrationale animal quonam pacto possunt quadrare? III: quoniam non est maior ratio adsignanda, cur Satanas serpentis corpus ingressus fuerit, non alterius animantis. IV: quoniam animo complecti nemo poterit, Euam cum serpente familiariter fuisse adloquutam, neque tamen eius aspectu territam, nec demiratam.

Caietanus est qui haec argumenta plurimum vrget, vt se iure merito ad adripiendam allegoriam permotum praedictet. Qua tamen fronte id praesumerit, ipsius sodales grauissimis animaduersionibus testantur: Canum adpello, testem locupletissimum, Catharinum, aliosque. Nec enim mea interest aliud, quam leuissimum ipsum coniecturis innixum declarare; prius tamen si Iudaei hominis arma frangam.

Ad argumentationem igitur Aben-Esrae respondendum: ad vtrumque serpentem, Diabolum nempe, et verum animal maledictionem illam pertinere: nam et graditur Diabolus supra pectus, et terram comedit, quoniam inuidia, dolis, et superbia homines circum-

(2) Lib. xi. super Gen. cap. 2.

uenit, et variis agit cupiditatibus, ac quos voluptuosos agnoscit, quasi deuorat et depascitur. Graditur quoque serpens ac pulvere vescitur: et hoc quidem sensu verba Genesios Theodoretus exponit (3): „maledictionem, inquit, Deus proprie ei intulit, qui malum perpetravit, qui et serpens adpellatus est, . . . sed et ipsum animal quoque ad hominum vilitatem maledictionem recepit. Itaque videntes serpentem reperere, et volutari super terram, maledictionis antiquae recordamur, et discimus quanta mala peccatum accersat non solum his qui illud admittunt, sed et illis qui subseruiunt. At ille quidem serpens nullum inde damnum accepit, quum ita gradi natus sit; hanc enim habet a natura motus speciem, nihil autem naturale molestum esse videtur: homo vero multum inde commodi consequitur.“ Haec Theodoretus. Quibus illorum sententia plurimum roboratur, qui in ea maledictione sensum mysticum primario a Deo intentum volunt. Ad Diabolum itaque referendum, qui et comestionis, et peccati auctor fuit. Hanc et nos probamus non tamen omnibus numeris absolutam habemus; sed in eo ab ea recedendum duximus, quod nullum ex maledictione ea damnum serpenti illatum dicat. Nec enim est, cur nos terreat quod sciamus, naturam serpentis ab initio fuisse supra pectus gradi. Nam opinamur cum aliis, quod serpenti prius naturale erat, nec graue proinde, nec molestum, diuina accedente maledictione, ei in molestiam venisse, non secus ac priorum parentum nuditas, quae nulla eos ante culpam erubescencia suffundebat, post crimen adeo grauis ac molesta facta est, vt ad eam tegendam ex foliis ficus sibi statim *perizonata* consuerint.

Sunt autem recentiores nonnulli, quibus alia placet opinio, scilicet, serpentem ita primum fuisse formatum, vt rectus vtrique incederet, neque terra, sed aliorum animalium instar, herba, aliisque terrae frugibus vesceretur, nec nisi post Euae deceptionem damnatum, vt reperet et terra vesceretur. Non audemus opinionem hanc tamquam improbabilem traducere, potissimum ob Magni Basilii auctoritatem, qua illam adsertores sui iam iam praemunierunt: ast, dato osculo, longe ab illa recedimus. Ac de primo argumento diximus multa, quibus et Aben-Esrae et Caietani quoque, ex opposito argumentum nodos soluimus.

Hinc ad cetera ipsius Caietani argumenta soluenda ordine prog-

(3) Interrog. xxxiv. in Gen.

gredimur. Atque illud, quod inerosimile illi videtur, adeo verosimile iudicamus, vt nihil verosimilius; quandoquidem nouimus certo, Deum rebus etiam sensu carentibus nutu et voce imperare, velut Dominum, et summum, omnipotentemque creaturarum auctorem. Addimus tamen, ad spiritum seductorem Deum principaliter verba direxisse. Nec proinde cur hoc fecerit serpens interrogatus fuit; *quia non ipse in natura sua, et voluntate fecerat, sed diabolus de illo, et per illum, et in illo fuerat operatus*, Augustino docente (4).

Quod sequitur, hanc habet solutionem ex Augustino ipso summam (5), et a S. Thoma aptatam (6): »serpens dicitur est prudentissimus vel callidissimus propter astuciam diaboli, qui in illo agebat dolium; sicut dicitur prudens, vel astuta lingua, quam prudens vel astutus mouet ad aliquid prudenter, vel astute suadendum.«

Sed et hanc patitur expositionem: commendari ibi serpentem prudentiae et astutiae laude, quod animal sit prae aliis quibuscumque ad malum proprium vitandum dexteritate praeditum; quemadmodum et formica ob industriam, et columba laudatur ob simplicitatem.

Illud insuper quod subsequitur facile expeditur est. Etenim adsumsit diabolus serpentis corpus, non alterius bestiae, quoniam illud adsumere permissus est, et non aliud; *vt per naturam serpentis significaretur generi hominum omnis diabolicae tentationis similitudo*, inquit Augustinus (7). Quae sane similitudo in eo sita videtur quod per potentias infirmiores spiritualiter serpendo, easdemque suasiones sibilo demulcendo venenum sensim infert.

Vltimum deinde leuioris ponderis est, quam vt Caletanum mouere potuerit. Nam in felicissimo innocentiae stratu, quaeque animantia ad hominis nutum seruebant, nihilque proinde molestiae, aut damni inferebant. Scribit enim Chrysostomus (8): »hinc collige, ab initio nullam bestiarum vitum vel mulierem teruisse, sed dominium et subiectionem agnouisse, et sicut nunc domestica animalia, ita et fera, et immansueta tunc mitia fuisse.« Id quod de serpente speciatim Damascenus dicit (9): »quin serpens quoque homini familiaris erat, vt prae ceteris animalibus ad eum accederet, blandisque motibus quasi cum ipso conuersaretur.« Quid ergo sibi ab animali domestico, et familiari tunc Eua metueret?

Cur

(4) Lib. xi. de Gen. ad litt. cap. 36.

(5) Lib. viii. de Gen. ad litt. cap. 28.

(6) Secunda Secundae quaest. clxv. art. 2.

(7) Lib. xi. de Gen. ad litt. cap. 36.

(8) Hom. xvi. in Genesim.

(9) Lib. ii. de fide Orto. cap. 10.

Cur autem non sit admirata Eua, quod serpentem audiret loquentem, his verbis S. Thomas declarat (10): »quod mulier putauit serpentem hoc accepisse loquendi officium, non per naturam, sed aliqua supernaturali operatione.« Ineptiuit ergo Iosephus, aiens (11): »Deus serpenti vocem ademit, iratus ob malitiam, qua erga Adamum est usus, venenumque linguae eius indidit, et hostem eorum declarauit.« Quasi serpens ante suggestionem animal natura sua loquax fuerit.

COROLLARIUM.

Serpentis itaque veri ope vsum peccati suasorem Satanam vt primos falleret parentes abunde, ni fallor, demonstratum est. Cuius autem generis ille fuerit, nonnulli otio ac litteris abutentes inquirere solent. Ex his sunt qui sentiunt fuisse Basiliscum, alii Scythalem, quae praefulgidam praefert varietatem coloris, alii serpentem quandam cuius vultus foemineo similis est. Sed inter somnia isthaec esse adnumeranda aptius sentiunt eruditi. Quorum proinde iudicio inhaerentes, hoc vnum ex Mosaica narratione deductum dicere audeamus; verum scilicet, naturalemquem illum serpentem fuisse; cuius vero generis fuerit, et perperam quaeri, et nullo etiam consilio determinari.

Incompertam similiter arboris veriti speciem iudicamus. Hanc triticum fuisse septem spicarum in Alkorano refertur. Ficum illam fuisse existimant non pauci, propterea quod Gen. iii. legitur: *consue-runt folia ficus, et fecerunt sibi perizomata*. Siquidem putant ex eadem arbore fructum et folia protoparentes tulisse. Ast haec quam falsa sunt et infirma! Nam quod lignum vere esset, et non tritici species, Augustino Doctore, dubitandum non est (12). Ficum praeterea non fuisse interpretes nostri ex eo colligunt, quod inerosimile omnino sit, arborem illam iterum contingere vnde maximam sibi dimanasse calamitatem sentiebant. Ergo labili nimium fundamento nititur sententia ista. Quid tandem? *Melius est de occultis dubitare, quam litigare de incertis* vt nos Augustinus admonet (13).

CA.

(10) Prima Parte, quaest. xciv. art.

(12) Lib. viii. de Gen. ad litt. cap. 6.

4. ad 2.

(13) Ibidem cap. 5.

(11) Lib. i. Antiquit. Iudaic. cap. 2.

CAPVT XV.

Poenas memorat primis hominibus ob inobedientiam inflictas. Eorundem resipiscentiam ac salutem sustinet.

Transgressionem priorum hominum innumerae propemodum calamitates subsequutae sunt. Qui eorundem culpam primus retulit Moses, singulas adcurate persecutus est, scribens: „mulieri . . . dixit, „(Deus) multiplicabo aerumnas tuas, et conceptus tuos: in dolore „paries filios, et sub viri potestate eris, et ipse dominabitur tui. „Adae vero dixit: . . . maledicta terra in opere tuo: in laboribus „comedes ex ea cunctis diebus vitae tuae: spinas et tribulos ger- „minabit tibi, et comedes herbam terrae. In sudore vultus tui ves- „ceris pane, donec reuertaris in terram de qua sumtus es, quia „pultis es, et in puluerem reuerteris. . . . Fecit quoque Dominus „Deus Adae, et vxori eius tunicas pelliceas, et induit eos. . . . „Et emisit eum Dominus Deus de Paradiso voluptatis, vt opera- „retur terram de qua sumtus est: eiecitque Adam, et collocauit „ante paradisum voluptatis Cherubim, et flammeum gladium, at- „que versatilem ad custodiendam viam ligni vitae.“

Quam Mosis narrationem exponens S. Thomas, et conuenienter poenas illas in Scripturis determinatas declarat, vtpote a summo illo, acquissimoque Iudice constitutas, qui omnia in mensura, numero et pondere disposuit; et eas insuper mirifice exponit (1). Nos interim quoniam temporis augustiis maxime premimur, quatuor praecipuas tantum hic commemorabimus; nempe corporis mortem, ignorantiam, concupiscentiam, atque nuditatis pudorem. Nam et de his quoque ex instituto loqui Pelagianorum petulantia nos cogit. Ordine itaque seruato, de prima sic pronuntiamus.

Corporis mors peccati poena est.

Ita Sacrae litterae. Legimus enim Gen. ii. Dominum adloquutum esse Adamum his verbis: *de ligno autem scientiae boni et mali ne comedas: in quocumque die comederis ex eo, morte morieris.* Quibus quidem omnium consensione, Hebraeorum scilicet, Graeco-

(1) Secunda Secundae quaest. cxcv. art. 2.

rum, Latinorumque illud probatur, Adamum nempe, sese peccando necessitate moriendi obstrinxisse, quum antea posset non mori. Etenim Hebraei legunt, *moriendo morieris*, id est, erit tibi mors inuitabilis. Symachus et Hieronymus, *mortalis eris*, Varabius, *mortu eris obnoxius*: Pagninus, Benedictus Arias Montanus, antiquior Itala, *moriendo morieris*; Fagius, *tunc incipies esse mortalis*; Graeci tandem vnanimiter, *eris mortalis*. Hanc vero mortem, etsi pro animae et corporis morte Augustinus rectissime explicet (2); ad corpus principaliter esse referendam multa euincunt. Primo quidem Deus hominem puniens, eidem dixit: *terra es, et in terram ibis*: quod nisi de morte corporis quomodo intelligi possit ignoro, aiebat Augustinus (3). Deinde verbis huiusmodi poenam Deus comminatur; mors autem animae culpa ipsa est, qua a Deo homo recedit. Non ergo de sola animae morte accipienda illa sunt, nisi id adseramus, sensum hunc eorum esse; *quum peccabis, peccabis*; qui certe satis aptus non est.

Demonstrant etiam dogma istud alia Scripturarum loca. Sap. i. dicitur: *Deus mortem non fecit.* Et cap. ii. *quoniam creauit Deus hominem inextinguibilem, et ad imaginem similitudinis suae fecit illum; inuidia autem diaboli mors intravit in orbem terrarum.* Deinde ad Rom. viii. scribit Paullus: *Corpus quidem mortuum est propter peccatum.* Quae sententia adeo est clara, et aperta, vt non expositore, sed lectore tantum opus habeat, teste Augustino (4). Item in i. ad Corinth. idem Paullus inquit: *per hominem mors, et per hominem resurrectio mortuorum. Et sicut in Adam omnes moriuntur, ita et in Christo omnes viuificabuntur.*

His sacrarum litterarum testimoniis adderemus definitiones Synodi Palaestinae, Carthaginensis V. et Tridentinae, si cum hominibus nobis res esset, qui iustam Conciliorum, Patrumque haberent rationem. Sed congregimur cum Pelagianis aliisque eiusdem furfuris, quos eiusmodi monumenta nihil mouent.

Etiam ignorantia illa et difficultas quae hominem a natiuitate possidet, poena peccati est.

Augustini auctoritatem haec adsertio nacta est; pro qua saepe
Tom. II. Ff sdc:

(2) Lib. xiiii. de Ciuit. Dei cap. 12. (4) Ibidem cap. 4.
(3) Lib. i. de peccat. merit. cap. 3.

saeptius contra Pelagianos debellauit, vicitque (5). Eius argumenta sunt: sanat Christi gratia vulnera ob peccatum inflata, et ignorantia minuitur, veritate magis, magisque lucente: at a Christi gratia est superna mentis illuminatio: ergo ignorantia, quae per illuminationem istam dispellitur, naturae vulnus est, poenaeque primi peccati. Rursum: ignorare malum est, cui tribuenda quae a nescientibus perpetrantur mala, et quod non percipiant ea, quae sunt spiritus Dei: at malum nullum conditio naturae est, sed peccati poena: est igitur supplicium quoddam naturae ob prius crimen designatum. His Augustinianis argumentis accedit ratio: etenim Adamus sic a Deo constitutus est, vt potestatem, qua bestiis terrae et ceteris animantibus dominaretur, haberet: quibus insuper nomen dedit, quod singulorum naturae cognitionem praesefert. Ergo indubium quod perfecte nouerat ante nominum impositionem. Atqui nunc hominem adinuenire licet nullum, qui animalium, vel domesticorum proprietates possit dignoscere, easque simplici vocabulo designare, nisi longo studio, ac experimentis illas tandem didicerit: sunt ergo animae vera poena, ex peccato descendens, ignorantia et difficultas quam experitur.

Concupiscentia insuper poena peccati est: itemque pudor nuditatis.

Vtrumque testantur Scripturae. Primum quidem Ioannes i. Epist. ad Parthos scribens: "omne quod est in mundo concupiscentia carnis est, et concupiscentia oculorum, et superbia vitae, quae non est ex patre, sed ex mundo est. Et mundus transit, et concupiscentia eius." Apostolus quoque ad Rom. vii. dicens: "video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meae, et captiuantem me in lege peccati, quae est in membris meis." Et ad Galatas v: "caro enim concupiscit aduersus spiritum, et spiritus aduersus carnem; haec enim sibi inuicem aduersantur, vt non quaecumque vultis illa faciatis." Iacobus tandem cap. i. ait: "vnusquisque vero tentatur a concupiscentia sua abstractus et illectus. Deinde concupiscentia cum conceperit parit peccatum." Ex quibus Scripturarum testimoniis haec Augustinus efformat argumenta. Primum:

con-

(5) In lib. de Dono Perseu. cap. xi. aliisque in locis passim.
in i. de peccat. merit. cap. 36.

concupiscentia illa, quam Ioannes affirmat a patre non esse, sed ex mundo, et cui resistendum admonet, poena absdubio peccati est, naturaeque vulnus, non institutum. Etenim quae a Deo munera accepimus, custodire ac diligere debemus, neque naturam, quae bona est, odio habere possumus. Legatur contra Iulianum disputans (6). Secundum: ex Apostolo liquet, concupiscentiam cum castitate pugnare: vnum autem bonum cum alio bono minime pugnat: sed castitatem bonam esse sacrae litterae nos docent, quae ad eam conseruandam hortantur: ergo mala est concupiscentia carnis, naturaeque vitium ex peccato ortum. Tertium: constat ex laudatis Scripturarum testimoniis, concupiscentiam nos ad peccatum inclinare: at hoc ipso natura sua mala ea est, et poena est: non ergo est conditio naturae, sed supplicium. "Quis autem ita sit impudens, atque impudens, ita procax, pertinax, pernicax, ita postremo insanus ac demens, qui cum peccata mala esse fateatur, negat esse malum concupiscentiam peccatorum, etiamsi aduersus eam concupiscentem spiritum peccata concipere, ac parere non sinatur? Vt loquitur Augustinus (7).

Secundum etiam, scilicet, nuditatis pudorem poenam similiter esse peccati sacrae litterae docent. Genesios enim ii. de Adamo et Eua antequam laberentur, scriptum est: *erat autem uterque nudus, et non erubescerent*. Post transgressionem vero *aperiti sunt oculi amborum; cumque cognouissent, se esse nudos, consuerunt folia ficus, et fecerunt sibi perizomata*, vt habetur cap. iii. Sed non sunt aperti illorum oculi, quasi caeci antea fuerint; neque vt viderent solummodo interiorem peccati maculam, ad quam tegendam ficus *perizomata* extra rem fuissent: aperti igitur sunt, vt nuditatis pudore adficerentur, atque erubescerent. Legito Augustinum (8).

Quas vero tunicas pelliceas, praeter *perizomata* ab eisdem consuta, Deum primis hominibus addidisse historia narrat, Origenes, allegorici perpetuo deditus, ipsum mortale corpus ob praearcationem praeteritam morte conficiendum fuisse putat. Nobis tamen certum est ex communi interpretatione, vere Adamo et Euae tunicas e pellibus consutas Deum fecisse; quandoquidem sine caussa a litterali historiarum sensu recedere non licet. De cetero autem ad Adamam poenitentiam, ac aeternam sortem venientes id adserimus.

Ff 2

Add-

(6) Lib. xviii. cap. 13.
(7) Lib. vi. adu. Iul.

(8) Lib. xiv. de Ciui. Dei cap. 17.

Adamum admissi criminis vere poenituit; atque aeternam salutem consequutus est.

Constat primo ex cap. x. Sap. ubi dicitur: »haec (Sapientia) illum qui primus formatus est a Deo pater orbis terrarum cum solus esset creatus custodiuit. Et eduxit illum a delicto suo, et edidit illi virtutem continendi omnia.« Deinde Traditio Patrum fauet. Plurima enim argumenta producunt Irenaeus (9), Tertullianus (10), Eusebius (11), Athanasius (12), Hilarius (13), Gregorius Naziancenus (14), et alii. E quibus vnum Augustinum adducimus loquentem, a quo Theologi omnes arma sumserunt. Ait enim (15): »et de illo quidem primo homine, patre generis humani, quod cum ibidem soluerit, Ecclesia fere tota consentit: quod eam non inutiliter credidisse credendum est, vnde cumque hoc traditum sit; etiam si Canonicarum Scripturarum hinc expressa non proferatur auctoritas; quamquam illud quod in libro Sapientiae scriptum est: *haec illum qui primus factus est, Patrem orbis terrarum, cum solus esset creatus, custodiuit, et eduxit illum a delicto suo, et edidit ei virtutem continendi omnia*, magis pro hac sententia, quam pro villo alio intellectu facere videtur.«

Addendum: in Litaniis quibus Clerus S. Mariae Maioris Romae vitur, hoc legi: *Sancte Adam, ora pro nobis*. Ergo siue Scripturarum auctoritas consulatur, siue traditio Patrum, siue Ecclesiae sententia, Adamum et verò resipuisse, et salutem suam aeternam consequutum esse, liquido constat, atque firmatur. Hoc et de Eua dictum volumus.

CAPVT XVI.

Dogmata firmata, et haeticorum contradicentium relatione, et argumentorum, quibus illa impetere solent, confutatione amplius firmantur.

In enumerandis ergo haeticis, qui veritatibus superiori capite propugnatis contraire sus deque tentarunt, locum praecipuum Pelagianis

(9) In III. adu. Haer. cap. 34.

(10) Tertull. II. contr. Marc. cap. 25.

(11) Lib. IV. Hist. Eccl. cap. 29.

(12) Lib. de Pass. et Cruce, Dom.

(13) In Matth. Canone VIII.

(14) Orat. XVIII. de laudibus Cypriani.

(15) Epist. ad Euod. cxcix. cap. 3.

gjanis damus. Etenim nullus dubitat quam immane bellum ipsi excitarint. Nec solam vnam, aliamue ex his poenis, quae protoparentibus sunt inflictæ, veras esse peccati poenas negarunt; sed de omnibus omnino id praedicare ausi sunt. Itaque neque mortem corporis, neque ignorantiam et difficultatem veri dignoscendi praefereudique, nec concupiscentiam rebellem, pudorem nuditatis poenas criminis dicendas, sed naturae ipsius vitium, passim blasfemari sunt, vt naturales eas omnes proclamarent. Verum nec solis Pelagianis id in mentem, calamumque subit; Sociniani siquidem eis sunt adiuncti, quorum columen, acutus ille Faustus cum Puccio Florentino contentiosum habuit congressum anno 1577. Contendebat autem ille, ita hominem naturam mortalem fuisse, vt natura ipsa morti subiectus fuerit, nec in creatione ipsa tali gratia donatus, qua potuisset perpetuo a morte liberari. Cuius quidem adserti prima pars, dogmati catholico optime conciliari poterat, et a competitore admitti; neque enim conditio naturae censetur primi hominis immortalitas, sed gratiae beneficium, vti superius a nobis cum communi catholicorum consensione fuit demonstratum. Vnde quod haeticus ille magno verborum adparatu, magna quoque ingenii alacritate inculcabat frequentissime, corpus nempe primi hominis animale, dissolubile, et mortale natura sua esse vitro citroque ipsi dandum erat. At sic mortale extitisse, vt etiam morti subiectus fuerit, antequam Adamus crimen perpetraret, et vt Socinus ait, diuina gratia in creatione fuisse destitutum, nec conseruationi eius vitae fuisse prouisum, antiquus Pelagianorum error est, quem profligare curabimus.

Atque ad nuditatis pudorem quod adinet, post veteres Pelagianos Ioannes Phereponus ille est, qui nouissime negauit; nimis tamen insolue, atque impudenter; vt mox videbimus.

Ipam vero postquam hos commemorauimus, de illis loquendum venit, qui in Adami resipiscentiam debacchati sunt. Omnium primus fuit Tatianus Sirus, vt Irenaeus scribit (1), et eiusdem Irenaei verbis Eusebius (2). Quae sic in Graecis leguntur: *Adami autem saluti ex se ipso ingenioque suo contradictionem faciens*. Tatianum subsequuti sunt Encratitae sic nuncupati quod nuptias non admitterent: vnde iidem cum Marcionitis, vt recte ibidem annotat Eusebius. Quibus si Seuerianos adiungimus neutiquam a vero aberrabimus: nam dicti sic a Seuero quodam Tatiani discipulo sunt, de quo

Ni-

(1) Lib. I. cap. 38. (2) Vbi supra.